

formában megírva, hogy minden érdeklődő, de legelsősorban a magyar nevelő mérhetetlen tanulsággal s érdeklődéssel forgathatja. Az egészségvédelem az iskolához legközelebbálló rokonintézmény. Mindegyik tanítani és felemelni akar, s amint ma már az iskola nemcsak a lélek gondozója, hanem a testnek is ápolója, ugyanúgy az egészségvédelem a test ápolása és védelme mellett az értelem és szív nevelését is igénybe veszi, hogy meggyógyítsa a testben és lélekben még nemrégiben olyan nagyon beteg magyar falut.

Cser János.

Tessedik Sámuel: Szarvasi nevezetességek, azaz: Szarvas Mezőváros Gazdasági Krónikája. (Magyarságtudomány könyvei. I.) Ortutay Gyula előszavával. Budapest 1938. 152. l.

Évről-évre magasabbra értékeljük a XVIII. század egyik legnagyobb s legeredetibb magyar gondolkodóját, Tessedik Sámuelt. Minél többet halunk a történelem nagy rohanásában világgazdasági kérdésekről s minél határozottabb követelmény a magyar közoktatásban a szaknevelés, az életpályára irányuló iskolai képzés, annál melegebben fordul tekintetünk a lelkes szarvasi evangélikus pap felé, mert ő mindezt százötven évvel ezelőtt megcsinálta.

Dr. Nádor Jenő és dr. Kemény Gábor fordították le Tessediknek eddig kéziratban bújkaló, több fontos munkáját. Nem első közös vállalkozása ez a kis kötet a két kitünő társszerzőnek. Épp Tessedikről adatai ki 1937-ben tüzetes tanulmányt, amely kimerítően összefoglal mindent, amit előttük a magyar Halle megalkotójáról írtak. Ennek a munkának folytatása és kiegészítése a mostani kötet, mondhatnánk az elsőnek oklevéltára, forrásanyaga. Régi munkabeosztásukat megtartották. Dr. Nádor Jenő, a történész Tessedik krónikás följegyzéseit fordítja le németből »Szarvasi nevezetességek« címmel, Dr. Kemény Gábor, a pedagógus pedig a »Tanítási tervezetet«, a »Tizenkét paragrafust a magyar iskolaügyről« s »Tessedik leveleit Hajnóczy Józsefhez« ülteti át latinból és németből. Mindketten néhány lapnyi tanulmányt s magyarázó jegyzeteket fűznek fordításukhoz s az ő kutató munkájuk sikere, hogy ma már kevés szakszerűbben feltárt régi magyar pedagógus van Tessediknél.

Előadásukból értesülünk, mily viszontagságos volt a Tessedik kéziratok sorsa. Egyházmegyei és községi levéltárakból, a Nemzeti Múzeum kézirat-tárából és az Országos Levéltárból kellett összeszedni s összeilleszteni megcsonkult kéziratokat. Tessedik rengeteget írt, sokat ismételte önmagát, így sok újat már nem ad a most nyújtott anyag. De hálára köteleztek bennünket a fordítók, hogy az eddigi kiadott Tessedik kötetek sorát apróbb, de nem kevésbé fontos munkáinak magyar nyelvű közreadásával teljessé teszik, s könnyen hozzáférhetővé bárki számára, aki ezután akar foglalkozni a magyar felvilágosodás legnagyobb iskolamesterével.

A pedagógust is lebilincseli a krónikás rész, de még fontosabb, a falukutatónak, szociálpolitikusnak. Érdekes, távoli világ, úgy hat, mint regény. Elsősorban azonban a pedagógiai apróságok érdeklik a mai nevelőt. Megismeri belőlük Rousseau egy lelkes magyar követőjét — »valahol a Tiszaháton« — Tiszántúlon, aki csodás tiszta ítélettel, egységben szemlélte a tár-

sadalmát, igyekezett a gyermeket megérteni s a reá váró társadalmi környezetbe összhangosan belénevelni. A bécsi udvarig jut e papnak híre, kora vezető tanügyi férfiai kérik véleményét s ő józanul, mindig a lehetőségekhez mérve, multat folytatva és jövőt építve hirdeti a társadalom igazi igényeihez mért, gyakorlati, emberbaráti nevelés racionalista igéit. Comeniusig, Apácaiig, Lockeig nyúlik vissza Tessedik gondolatvilágának a multja, Berzeviczy Gergellyel, Glatz Jakabbal, Felbigerrel, Festetich Györggyel és Prónay Gáborral érintkezik jelene. Vandrák András, Vajda Péter, Tavasi Lajos, Benka Gyula, Chován Károly, Neumann Jenő, Böhm Károly és Schneller István, szóval a legnevesebb és legnagyobb evangélikus nevelők sokirányú, polihisztor szellemének örökösei.

Európaszerte a nép felé fordul az állam, egyház, kormányzat, hadsereg, tudomány, művészet, *nevelés* — minden. Ha munkaiskoláról, népfőiskolákról és hasonló mozgalmakról hallunk, nem kell semmit idegenből kölcsönöznünk. Itt van Tessedik, aki látnokilag előzte meg korát s hagyott számunkra tanulságos neveléstörténeti anyagot! Ezt tették most Nádor Jenő és Kemény Gábor a legszélesebb körök számára hozzáférhetővé. Bár használná, idézné, vitatná mindenki, aki népünk jövőjét építeni akarja. Ez volna legszebb jutalma derék fáradságuknak.

Borotvás-Nagy Sándor.

Garay Lajos: A pécsi m. kir. honvéd hadapródiskola története. Kiadja a m. kir. »Zrinyi Miklós« pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet parancsnoksága. Pécs, 1939. 248 l.

E mű keletkezését annak a rendeletnek köszöni, amellyel a honvédelmi miniszter a Kőszegen, Sopronban és Pécsen működő honvéd középiskolai nevelőintézeteket utasította, hogy elődintézeteik történetét írassák meg.

A honvéd nevelő- és képzőintézeteknek nemcsak a honvéd tisztképzésben, hanem a magyar katonai kultúra fejlődésében is jelentős szerep jut. Ezért különös hálát érzünk a honvédelmi miniszter úr iránt, aki az elődintézetek keletkezéséről és működéséről még összegyűjthető adatokat összefoglaltatva és a nyilvánosságnak átadva lehetővé tette, hogy azok a magyar kultúrtörténet részére megőriztessenek és így a magyar katonai kultúra az egész magyar nemzeti művelődési fejlődés történetébe beleilleszthető legyen. A magyar pedagógia a katonai iskolák és nevelőintézetek történetét nemcsak kötelességszerűen, de örömmel is fogja mindig számbavenni és értékelni.

A pécsi honvéd hadapródiskola, mint ilyen, 1898-tól 1918 november közepéig állott fenn. Működésének 20 éve alatt 1902-től 1917-ig a tisztképzett növendékek egész sorát bocsátotta ki az életbe. Közülök került ki néhai vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök, egy még ma is ténylegesen szolgáló magasrangú diplomatánk, két hadtestparancsnok, több tábornok, két olimpiai kardvívó világbajnokunk és sok száz önfeláldozó kötelességérzettől áthatott, helyét mindenütt derekasan megálló tiszt; 12%-on felüli hősi halott.

Könyvünk szerzője, aki a kiadóként szereplő pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet tanára, alapos felkészültséggel és lelkes odaadással ol-